

Deníky i odborné časopisy literární hemží se jubilejními články a úvahami. Ten naplnil včera čtyřicítku, onen dovrší zítra padesátku: tomu bude za týden šedesát, onomu za čtrnáct dní sedmdesát. A kritik novinář sedí u psacího stolku, po pravici kalamář, po levici nějaké příruční literární dějiny nebo naučný slovník, a vypisuje z nich horlivě data, místa narození, studie, ženitby i křtiny, knihy, díla, obrazy, sochy, dramata, písně, učené společnosti, ceny, pocty, řády. A když vypsál a sestavil, polije nakonec všecko odbornou omáčkou vlastního soudu a ocenění. Zvážil tě pro věčnost na gram a decigram přesně a spolehlivě, určil tvůj význam, všecko, co jsi stvořil i nestvořil, napíšeš i nenapíšeš, takže opravdu jsi nyní hotov jako čerstvě ušitý a vyžehlený kabát nebo jako cihla vyňatá právě z pece kruhovky... a můžeš se klidně položit a spokojeně umřít. Nalepí na tebe etiketu, sem tam utrousí vědomě malou zlomyslnost a bezděky velikou hloupost, a hotovo! Zítra k snídani servíruje tě nejen svému čtenářstvu, nýbrž i — tobě! Dobrého chutnání a dobrého zažití!

A tak dovídají se jubilanti a jejich čtenářstvo s nimi takových libezností, jako na př. že kritická metoda pana X byla sice pochybená a sporná, ale že je hezké od něho, že byl vždycky v ní důsledný, to jest: šel vytrvale svou špatnou cestou a svým pochybeným směrem; nebo že pan Y vykonal mnoho pro osvětlení a povznesení úrovně lidového vzdělání — co vykonal pro umění a pro svou duši, o tom spisovatel mlčí; nebo že sice s tebou tvůj pan posuzovatel nesouhlasí a nesouhlasil, ale poněvadž jsi nic

neukradl a nikoho nepodvedl, není vyloučeno, že jsi to konec konců poctivě nemyslíš, a není tudíž příčiny, aby ti lidé plili při první setkané do tváří; nebo posléze, že panu Z v mládí nerozuměli, ale aby byl jen klidný, že přichází doba, kdy mu budou jinak rozuměti, a dokladem toho následuje hned praktická ukáзка tohoto nového kursu nerozumění...

Myslím, že nikomu na světě nemůže býti hořčeji než takovému jubilantovi v den jubilejní. Je-li tragičnost v tom, změřiti v celé hloubce a šířce propast, která dělí tvůj ideál od jeho naplnění nebo lépe nenaplnění, hle, zde jest. Leccos, to a ono jsi chtěl, musí si říci ubožák: a ejhle, *tohoto* jsi dosáhl. S takovým mravním úspěchem jsi žil.

A proč to všecko pokořující otročení kalendáři?

Protože jsme lidé mechanismu a rutiny a zařízení na decimálnou soustavu.

Což jest možno uvěřiti, že by mohlo uplynouti několik *desítek* a že by to mohlo *přesto* nic neznamenat? Desítka jest veliké číslo; ne darmo tiskne se na bankovky. Vari, odstup od nás taková rouhavá myšlenka!

Všecka opravdová tvorba jest daň a dík z existence, z rozkoše, již plní tvůrce život a bytí. Duch prošel jím, radost prošla jím a zůstává stopu, nejinak než jaro a léto zůstává stopu v sadech a na polích. Zde jest tou stopou obilí, ovoce, zrno, jádro: cosi, co přenáší život do budoucnosti; tam umělecké dílo, báseň, obraz, socha nebo vědecké dílo, metoda, soustava, poznatek. Tu i tam něco, co přenáší život přes dočasnou smrt, přes urážku a útisk časů v budoucnost, a posléze v život věčný; neboť i obraz i kniha i vědecká theorie obsahují v sobě zárodky nesčetných životů budoucnosti, stravu duchů, i podmínky nové, zmocněnější tvorby nových duchů.

Nemůže se státi, že tento dík z krásy bytí zapěje někdo před hrobem nebo za hrobem? Nebo alespoň: mimo počet a dosah lidí? A velmi pravděpodobně mimo jejich zrak?

A zasluhuje za svůj dík, dodal-li jej i přesně ke kalendářovému termínu, zvláštní chvály?

Jistě ne, jako nezasluhuje hany, nedodal-li ho nebo dodal-li jej jiným, než očekával kmotr Rozumec se zdánlivě přemítavou dýmkou v křivých ústech na sudičské lavici před vlastní roztrhanou chalupou, špatně došky pošítou.

Kdyby byli lidé moudří, věděli by, že tvůrcové nečinili nic více a nic jiného, než že plnili prostě svou nutnost.

Kdyby byli lidé opravdoví a kdyby jim šlo ne o sebeklamy, nýbrž o lásku a chválu skutečnosti, uctivali by básníka nebo jiného tvůrce jedině *chválou spotřeby*.

Řekli by si: Jak chválí nejlépe člověk jabloň, dárkyni podzimního ovoce?

Spotřebou. Tím, že utrhneš a pojiš s chutí, beze slov a bez řečnění, a jde ti k duhu, tělu i duchu na prospěch.

A vedli by si stejně ušlechtili s básníkem, umělcem, vědcem.

Česali by radostně a prostě s jeho větví a dávali by česati i jiným; a požívali by a sílili by v tiché radosti z těchto plodů.

Je-li již nutno slaviti jubilea právě jako jubilea, svátečně a obřadně, několik set výtisků básnickových nebo vědcových knih, zakoupených obcí nebo jiným mecenášem a rozdaných mladým lidem, toužícím po tomto pokrmu a schopným strávití jej, platilo by jim více než pět nebo deset novinových článků, dlouhých na několik metrů.

A stejně tak: zpřístupniti posluchačům, toužícím po ní, ve vzorném provedení skladbu hudebníkovu nebo divákům souborné dílo malířovo nebo sochařovo bezplatnou výstavou bylo by cítěno jako nejlepší způsob úcty a chvály jejich tvůrců.

Slovem: umožniti, aby ovoce života *neslo nové ovoce* života, dík života vyvolal *nový dík*, aby život přeléval se v život stále životnější, plamennější a plamennější, smělejší a výbojnější, přes zlobu časů a přes přeryvy smrti až v život věčný... ano, právě v život věčný.

Neboť není po radosti ze samého děje tvůrčího jiné větší radosti tvůrci, než když se přesvědčuje, než když vidí, že opravdu *tvoril*. A *tvoriti* souvisí jazykozpytně, kořenem slovným i pojmem, s představou i slovem *tváru*. Jen kde vidím před sebou vlastním

zrakem nový tvar, který jsem dal životu, uvěřím, že jsem opravdu tvořil. Kde jsem neproměnil života, který jsem přijal, kde přídávám, co a jak jsem přijal, tam není vpravdě tvorby.

A tak tvorba opravdová jest tam, kde příroda a život běžný napodobí umění, a ne naopak. Básník opravdový neokresluje typů ze života, nýbrž život dobíhá jeho díla a vytváří lidi k podobě jeho obrazů a typů. Život a příroda jsou opravdu moudřejší, než lidé tuší; chtějí býti lidmi jen ve své snaze alespoň poněkud podporováni, nebo lépe a správněji: chtějí, aby jim v ní lidé alespoň nepřekáželi...

Přes tento můj záporný poměr k jublování a přes všecko, čím jsem mohl jej podepřítí filosoficky, vím, že nebude upuštěno od něho; vím, že bude dál proléván inkoust i černě sazečská; a vím také, že i v běžných svých útvech jublování má své kouzlo a může něco dáti... postiženému.

Vím, že stisk ruky přítele, s nímž stál jsi na jedněch hradbách v útoku životním, má své hřejivé teplo; vím, že květiny, jež ti podá ten den darem žena ti drahá, mají vůni, která nevyvane z tvé mysli před tvým dnem úmrtním.

Ale hrůzy, pokud je strojí kalamář, chtěl bych delinkventům alespoň zmírniti, a odtud následující rady pisatelům statí jubilejních.

Neříkejte, prosím, pánové, v jubilejních statích nikdy: náš *starý, kmetný, lelitý*, a nejméně již náš *staříčkový básník, skladatel, malíř, filosof* atd. Vzpomeňte si, co přihodilo se nedávno, tuším při sedmdesátinách Spittelerových ve Švýcařích. Kdosi mluvil o „našem staříčkovém básníku“... a byl velmi vtípně klepnut přes ústa. Staříčkový, řeklo se, může býti Spitteler dvacetileté dívce, s kterou by se chtěl oženit, ale jako *básník* — a o toho nám jen jde — jest právě mladý dost, aby něco zralého napsal.

A karatel měl úplně pravdu.

Vzpomeňte si na Hoxsaie, který v sedmdesátce těšil se, že začne teprve chápat trochu tajemství umění kresebného...

A po druhé: neříkejte nikdy, mluvíte-li již o Petru nebo Pavlovi, Kaifáši nebo Izaiáši, *mistr*. Není sice v Čechách právě

196 hrozivé, ale není přece úplně vyloučeno, že by vám namítl jubilant totéž, co kdysi Carducci kterémusi neškodnému a nevinnému pánovi, když jej oslovoval mistře.

— Pro vás, řekl Carducci, jsem prostě pan Carducci.

Řekl tím, že kdo nejsi sám alespoň tovaryš, bereš slova toho vždy nadarmo.

To je příklad té jemné netykavkovité hrlosti, které dove-
dou oceniti jen opravdu volní, hrdí národové u svých básníků
a tvůrců; kdo by jí nerozuměl nebo kdo by se jí dokonce smál,
vydává si sám vysvědčení nižší mravní rasy.

V Čechách neměli jsme jí posud mnoho.

Pokud jsem znal starší, jediný Zeyer z nich byl jí schopen,
v póze hidalgovské; a snad Sládek ještě, zaštitěný svým americ-
kým humorem.

Sem tam snad někdo z mladých.

Aby jí bylo víc, i k tomu by snad mohla přispět jubilea a jubi-
lování.

Poznámky o literatuře válečné

197

I

Válečná literatura: ošklivé slovo a žalostná věc pod ním.

Měl jsem chvíle, v počátcích války, kdy věřil jsem, že nebude
opravdového života ani opravdové poesie a tvorby, pokud ne-
zavře se navždy poslední pár očí, které zřely nebo jen zahlédly
něco z té vši bestiality, jež se rozběhla poslední léta kolem nás,
pokud nepropadne se ve věčnou hluchotu poslední sluch, který
vnímal něco ze stonů a úpění jejich mučených obětí.

Jako doporučení knih přával jsem si někdy pásky s nápisem:
Nemá nic společného s válkou, s dneškem! Tato kniha nemluví
o válce; mluví o květinách, ptácích, stromech, ženách, rodinách,
životě, smrti, ale nic o válce. Není pro ni války; potírá ji tím, že
ji přehlíží. A k lidem, kteří o válce uvažovali, chtělo se mi také
nejednou vzkřiknouti: Dosti! Mlčte! Jediné, co jí náleží, jest
zapomenutí: zapomenutí co nejrychlejší, co nejúplnější a nejsou-
stavnější. A jediného jest třeba: organisovati a vědomě propago-
vati takové umlčení, takové zapomenutí. Jsou mrzkosti, jež
neměly by býti ani jmenovány vámi; a z nich jest tato válka.

Zatím vycházely v Německu knihy, plody války a nálady vá-
lečné. Tiskl válečné verše na př. Richard Dehmel, který mně
býval před válkou kýmsi a čímsi. Nyní nenalézal jsem opovržení
dosti rozhodného. On, jenž před válkou koketoval s Rembrand-
tem a s Goethem, jenž se nadýmal jejich kulturou, ukázal se
naráz zrádцем celé své minulosti, talmovým umělcem, s něhož
první náraz větru smetl všecko pozlátko. On, který se posmíval
před válkou „hurápatristismu“, byl tuctový hurápatrist jako